

POVAHOVÉ VLASTNOSTI - TEMPERAMENT

(Mikšík, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*, str. 25-71)

- temperament = z lat. temperantum – je překlad řeckého krasis = mísení, poměr
- pojem zavedl Galenos
- způsob reagování, chování a jednání osobnosti
- nejsnáze pozorovatelné, lze s nimi charakterizovat člověka obecně bez ohledu na motivaci, postoje, schopnosti
- zabývali se už ve staré Číně, Indii či Řecku
- slitina vrozených a osvojených pohotovostí k určení příznačné psych. dynam. odezvě na aktualizované situační komplexy
- subjektivně příznačný způsob, proces a styl vyrovnávání se s dynamickými změnami vnějšího a vnitřního prostředí
- vyhraněné typy temperamentu = akcentovaná osobnost
- řada koncepcí a pojetí temperamentu

Klasické vymezení základních typů temperamentů

- původ v antice vypracoval Galenos inspirovaný Hippokratem
- 4 typy temperamentů interpretovaných na základě rozdílných kvalitativních poměrů mezi čtyřmi základními tělesnými šťávami – krev, hlen, žluč, černá žluč

sangvinik – krev, oheň, aktivita, optimismus

flegmatik – hlen, voda, pomalost, lhostejnost

choleric – žlutá žluč, vzduch, vznětlivý, dráždivý

melancholik – černá žluč, zem, smutek, hloubání

Koncepce vycházející z morfologických znaků, biotypologické vymezení

- široký proud biopsychických, konstitučních, morfologických koncepcí = určení temperamentových vlastností dle tělesné stavby

→FYZIOGNOMIKA

- přisuzování povahových vlastností na základě výrazu, vzhledu hlavně obličeje - „tělo (hl.obličej) je zrcadlem do duše“
 - posuzování postavy, vzhledu, obličeje, tvaru čela, ucha, brady, rukou (chiromantie), mateřských znamének (moleoskopie)
- už v **Číně** – umění siang-mien = vyvozování temperamentu dle vzhledu (konfuciánské období)
- stará **Indii** i **Čína** = předpovídání osudu, zdravotního stavu, povahy
- **Řecko** – **Aristoteles** = přidává pátý živel- éter (božský, nezničitelný), analyzuje hlavně tvary obličeje (obočí, čelo, brada)
- renesance – znovuobjevení Aristotela – **J.C. Lavatu** (1775 kniha) – lavina posuzování dle tvaru těla, řada omylů v soudnictví, moleoskopie – hon na čarodějnice
- irelevantní z obsahu interpretace X řeč těla = opodstatněná

→FRENOLOGIE

- posuzování povahových vlastností dle tvaru lebky
- F.J. Gall
 - mentální procesy vznikají ve speciálních centrech mozku, ne v „duši“, tyto centra zbytnují a propadají se dle povahy člověka = „jak myslíme, tak se tvaruje naše lebka“
 - dle tvaru lebky učíme predispozice k druhům chování určitých typů lidí
- **C. Lombroso** – typologie zločinců dle tvaru lebky, uší, nadočnicových oblouků apod.

→KONSTITUČNÍ TYPOLOGIE

- souvislost mezi morfologicky pojatou konstitucí a povahou
- 3 základní typy – štíhlá, široká, střední
- kořeny již v Indii – typy: gazely, laně, slonice

Kretschmerova konstituční typologie

- vycházel z pozorování pacientů psychiatrie = zvláštní tělesné znaky, které měřil
- zkoumal afinitu (blízkost) typu k psychické nemoci, metody: antropometrické měření, fotografie, pozorování = svou teorii pak zobecnil a aplikoval i na běžnou populaci
- 4 typy : pyknik, astenik, atletik, dysplastik
 - **Pyknik = cyklothymní charakter**
 - kulaté měkké formy se zdůrazněním břišních partií, kulatou hlavou s krátkým krkem a končetinami, sklon k hromadění
 - nekomplikovaná povaha - společensky zaměřený, družný, bodrý, živý, pohodlný, prakticky založený, požitkář, žije vždy přítomností, bez zábran, adaptabilně, bez složité životní filosofie
 - sklon k maniodepresivitě

- rozlišuje 3 typy
 - hypnomanický – bujarý
 - praktický realista – pohodlný humorista
 - dobromyslný – měkký, poddajný

● **Leptosom = astenik = schizothymní charakter**

- úzká ramena s protáhlým trupem, relativně malou hlavou s dlouhým krkem, malá váha
- „záhadná povaha“, nevypočitatelné reakce, spíše uzavření, plaší, ostýchaví, nespolečenští, přecitlivělí, plní rozporů a mají intenzivní vnitřní život
- sklon ke schizofrenii
- rozlišuje 3 typy
 - hyperastesický – přecitlivělý, popudlivý
 - středně schizotymní – chladný, důsledný
 - anastetický – necitlivý, studený, zmatený, netečný

● **Atletik = ixothymní charakter**

- široká silná ramena, plastická muskulatura na hrubé kostře, relativně malá hlava na dlouhém krku
- psychologicky poměrně jednoduchý, málo aktivní, poněkud těžkopádný, sociálně neobratný, s malou fantazií, výraznější je jen ve výbuchu vzteku
- sklon k epilepsii

● **Dysplastik**

- vyznačuje se nadměrně, nebo naopak málo vyvinutou určitou částí těla
- sklon k poruchám endokrinních žláz

Sheldonova konstituční typologie

-pozoroval lidská těla (studenti) podle fotografií (první třídění), potom antropometrická měření

-nestanovil typy, ale variační dimenze podle zárodečných listů

- **Endomorf – viscerotonní temperament**
 - převaha endodermu = vnitřní zárodeční vrstva
 - dominantní trávicí soustava
 - charakteristiky jako pyknik

- **Ektomorf – cerebrotónní temperament**
 - převaha ektodermu = vnější zárodeční vrstva
 - dominantní nervová soustava
 - charakteristiky jako astenik

- **Mezomorf – somatotónní charakter**
 - převaha mezodermu = střední zárodečná vrstva
 - dominantní kostra a svaly
 - charakteristika jako atletik

Psychofyzilogické koncepce temperamentu

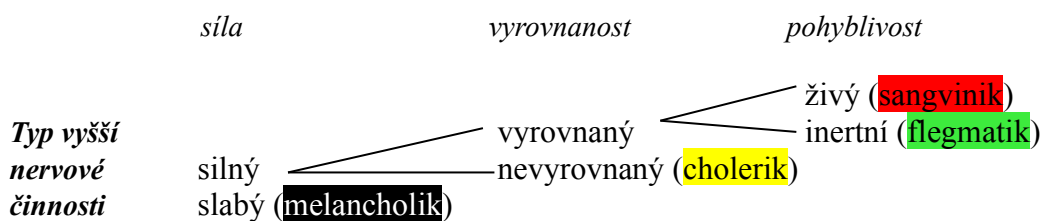
- vysvětlují individuální zvláštnosti temperamentu specifickými vlastnostmi CNS
- berou temperament jako vrozenou dispozici charakterizující subjekt v nejobecnějším smyslu

I.P. Pavlov

- temperament je projevem **typu vyšší nervové činnosti**, tj. souborem základních vlastností nervových procesů podráždění a útlumů

↳ podle nich se rozlišují typy a přiřazují se k nim označení temperamentu

- *Síla – slabost* nervových procesů se projevuje ve schopnosti nejvyšších částí centrálního nervového systému odolávat zátěži
- *Vyrovnanost – nevyrovnanost* znamená relativní sílu procesů podráždění a útlumů
- *Pohyblivost – inertnost* se projevuje v pohotovosti organismu přejít od podráždění k útlumu a naopak

Melancholik - SLABÝ, emočně labilní, senzitivní, pomalejší psychomotor. tempo, introvertně zaměřený

Cholerek - SILNÝ NEVYROVNANÝ, vznětlivý, emočně lab., převaha neg. emočního vyladění, extravert

Flegmatik - SILNÝ, VYROVNANÝ POMALÝ, člověk emoč. stab., málo vzrušivý, klidný, introvertní

Sangvinik - SILNÝ VYROVNANÝ POHYBLIVÝ, extravert, stabilní, převaha pozitiv. emoč. vyladění, energický, optimistický

- na základě experimentů na zvířatech doplnil svůj výzkum hypotetickým vymezením specifických lidských typů vyšší nervové činnosti, zakládajícím na kognitivních složkách, na vztahu první a druhé signální soustavy
 - ♦ dominance první signální soustavy = smyslovost, emocionalita, jasné vnímání skutečnosti, neumí analyzovat
 - ♦ dominance druhé signální soustavy = snadno se odtrhnou od skutečnosti do spekulací

N.I. Krasnogroskij

– síla a rovnováha nervových procesů vyplývá ze vztahu mezi mozkovou kůrou a podkořím (experimenty s dětmi)

● centrální typy

- **sangvinik**, **flegmatik** - rovnováha mezi reflexy podmíněnými a nepodmíněnými, vytrvalost myšlenek a citů – dovedou rozumově ovládat city
- rozdíly v pohyblivosti nervových procesů tzn. u S = živost, pohyblivost, neklid X u F = pomalost, váhavost

● vzrušivý typ

- **cholerik** - převaha reflexů nepodmíněných
- korová regulace slabá, nestálá = převaha podkoří nad kůrou = převaha emocí

● slabý typ

- **melancholik** – celková slabost kůra a podkoří, celkový útlum

V. D. Nebylicyn

- individuální zvláštnosti osobnosti determinují obecnější vlastnosti nervové vlastnosti než je podráždění a útlum
- obecné vlastnosti jsou podmíněny regulační součinností čelního laloku s níže ležícími útvary hl. s retikulární formací a limbickým systémem
- nejdůležitější komponenty temperamentu

● **emocionálnost** = určuje fci. čelně-limbického systému, vznik a průběh emocí a nálad

- citlivost – dostupnost dojmů – afektivní vnímavost, všímavost k emocionálním podnětům
- impulsivnost – rychlost s níž se emoce stává hnací silou činů
- emocionální labilita – rychlost, s níž proběhne záměna jednoho prožívání druhým

● **obecná psychická aktivita** = výsledkem práce čelně-retikulární soustavy, tendence subjektu k sebevyjádření

- stupně aktivity – od malátnosti, pasivity po energii, rozjaření
- zaměření, obsahová kvalita – úroveň realizace aktivity určena jinými zvláštnostmi osobnosti = motivy, intelekt, charakter

● **komponenta pohybová** = spojená s fci. pohybového hl. řečově-motorického aparátu, význam motoriky jako prostředku jímž se vnitřní dynamika psych.stavů aktualizuje

Povahové vlastnosti z hlediska typologie osobnosti

Jungova typologie

- rozvíjí svoje učení o ICH – JÁ v jeho základních zaměřenostech, pak vyvozuje typy
- **dvě formy zaměřenosti** duševní energie na úrovni vědomého ICH
 - ◆ Extraverze - zaměření navenek, na vnější svět, na objekt

Extravert = přizpůsobivý, realistický, utilitárně a racionálně založený, otevřený, přístupný, společenský, je ovlivňován tím, co v jeho okolí platí jako norma, rád se pohybuje mezi lidmi, snadno navazuje přátelství, má smysl pro to, co vyžaduje doba
 - ◆ Introverze - zaměření dovnitř, na sebe sama, tendence skrýt libido

Introvert = není tak dobře adaptován, je zahleděn do sebe, je uzavřený, málo přístupný, ve společenských stycích zdrženlivý, plachý, není vůdcem skupin nebo mas, je často vzdálen skutečnosti a praktickému životu, dává přednost samotě před společností, navenek je spíše pasivní, má však dynamický vnitřní život
- každá ze zaměřeností - **4 základní funkce:**
 - čítí - vědomé vnímání smyslovým aparátem, bez porozumění
 - myšlení - rozumové hodnocení, odlišování pravdy a lži
 - cit - citové hodnocení, nalézání dobra a zla
 - intuice - nevědomé vnímání, bleskové porozumění

8 globálních temperamentových typů (spojení kritérií)

extravertně zaměřený typ

- myšlenkový typ = empirik, vědecké myšlení, o skutečnosti soudí na základě pojmů vyvozených z reality
- citový typ = objektivní hodnocení skutečnosti, konvence, brání se subjektivním soudům
- počítkový typ = krajní realista, řítí se tím co má před očima
- intuitivní typ = zaměřený na plány a možnosti než na přítomnou realitu, náhlé intuitivní zření

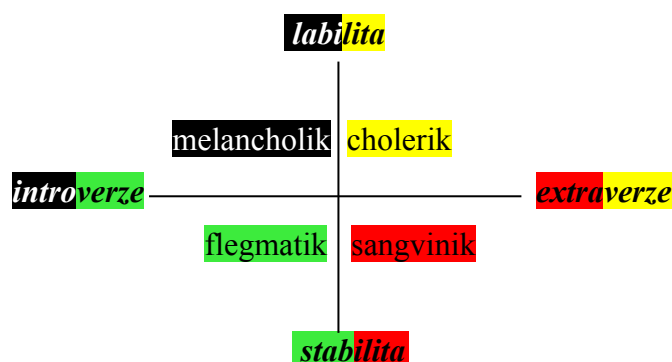
introvertně zaměřený typ

- myšlenkový typ = racionalista, , myšlenky víc než fakta
- citový typ = subjektivně založené cítění, svoje představy klade nad objektivní skutečnosti
- počítkový typ = senzitivita, bezprostřední vnímání
- intuitivní typ = snílek, mystik, umělec, řídí se vnitřními intuicemi

- navazuje K.C.Bringgsová a I.B Myersová = k dimenzím přidává ještě usuzování a vnímání (4 dimenze má pak i dotazník MBTI, u nás už česká varianta GPOP)

Eysenkova temperamentová dvojdimenzionální typologie, psychometrické pojetí temperamentu

- přejímá extraverci a introverzi od Junga a navazuje na Pavlova, čerpá i z Hippokrata a Kretschmera
- vychází ze tří na sobě nezávislých temperamentových vlastnostech
 - **bipolarita extraverce X introverze**
 - introvert = introspekce, uzavřenost, blízký okruh přátel, zdrženlivost, klid, plány, kontrola citů, vážný, neagresivní, spíše pesimista, ...
 - extravert = bezstarostnost, otevřenost, družnost, činorodost, komunikace, pohotovost, impulsivnost, menší spolehlivost, ...
 - **neuroticismus** = kontinuální škála (spíše ve smyslu labilita-stabilita)
 - od emocionální stability - citová stálost, dobrá integrovanost, houževnatost, vytrvalost
 - po výrazné projevy neuroticismu – špatná integrovanost, citová nestálost, malá sebedůvěra, úzkost, starostlivost
 - **psychoticismus** = vychází z Kretschmera a Junga v pojetí od normy k patologii – určité temperamentové typy předurčují k určité poruše = škála měří narušení normality
 - ve spojení s introvertovaností – labilní introvert = osobnostní problémy, stupňování psychotických tendencí od psychosténie po schizofrenii
 - ve spojení s extravertovaností – labilní extravert = spíše problémy vztahové, hysterie až sociopatie a afektivní psychózy
- první dvě ve svých kombinacích tvoří galénovské typy, třetí byla dodána později
- dotazník EPI, u nás EOD

C.R. Cloniger (viz. papír)

- dotazník TCI
 - snaha postihnout základní struktury osobnosti – temperament a charakter
 - temperamentu - čtyř základní dimenze (Vyhledávání nového, Vyhýbání se ujmě, Závislost na odměně, Vytrvalost)
 - charakter - ze tří dimenzí (Sebeřízení, Spolupráce, Sebeprosazení)
 - dimenze jsou dále členěny na subdimenze, takzvané facet
 - probandi odpovídají na 238 položek v rozmezí dichotomické stupnice „platí–neplatí“
 - velká bohatost- kombinace facet

Guilfordova matice primárních temperamentových faktorů

- sestavoval po vzoru Menděleevy periodické soustavy prvků – systém stránek osobnosti, dále se opírá o Zimmermanna
- **3 velké skupiny temperamentových dispozic** (dělené dle oblastí chování, které determinují)
 - vztahující se k chování vůbec
 - determinující emocionální aspekty chování
 - projevy v sociálních chování
- dále rozlišuje dimenze, které **rozděluje do subkategorií** dle společných znaků
 - zda vyjadřují poz. či neg. orientaci k subjektům činnosti
 - zda podmiňují větší či menší odezvu jedince na stimulaci
 - zda se projevují pasivitou nebo aktivitou
 - zda jde o činnost kontrolovanou či impulsivní
 - zda je reakce determinována subjektem či objektem

1. dimenze vyjadřující obecné temperamentové dispozice

- ◆ dimenze sebedůvěra – pocity méněcennosti = sklon jedince se uplatňovat nebo se držet zpátky
- ◆ bdělost – nevěšímavost = týká se pohotovosti udržet kontakt s okolím
- ◆ impulsivita – uvážlivost = tendence reagovat s rozmyslem nebo pod vlivem okamžiku
- ◆ sebeomezování – bezstarostnost = sebekontrola, svědomitost proti lehkovážnosti, povrchnosti
- ◆ objektivita (věcnost, neosobnost) – přecitlivělost (neodůvodněné sympatie, bojí se pobuřujících zážitků)

2. dimenze vyjadřují emoční dispozice

- ◆ veselost – deprese
- ◆ emoční nezralost (rce. jako dítě, nekontroluje emoce, marnivost, magické myšlení) – zralost
- ◆ nervozita – klidnost = odlišuje napjaté a uvolněné jedince
- ◆ stabilita – cykloidnost = týká se vyrovnanosti nálad
- ◆ nesmělost – vnitřní jistota

3. dimenze vyjadřují sociální dispozice

- ◆ ascendance (troufalost, dominance, hájení svých práv, mluvčí, společenský) – bojácnost (submisivita)
- ◆ družnost – soběstačnost
- ◆ sociální iniciativní (snadno přátelé, nejsou stranou, plánují, organizují činnosti) – pasivní
- ◆ přátelskost (seznamuje se, chce přátelé, příjemný) – hostilita (nepřátelský, nevraživý, podrážděný)
- ◆ tolerance - kritičnost = akceptovat či hledat na druhých chyby

Keirsejovo vymezení 4 typů temperamentu

- schéma zakládající se na Hippokratovi, Galenovi a Kretschmerovi
- vytváří **16 typů**
 - **4 typy základní** – dva schizotypní = hyperstetický a anestetický
 - dva cyklotypní = depresivní a hypomanický
 - v každém ze 4 typů jsou další **4 subtypy**

Trojdimenzionální temperamentová typologie – Heymans a Wiersmy

– každá dimenze má dva póly

- **aktivita - neaktivita** = „síla vůle“, míra a povaha cílevědomosti, organizovanosti, záměrnosti aktivit s ohledem na povahu působících podmínek a situací
- **emotivita – neemotivita** = „citová vzrušivost“, přístupnost dojmů, častost, přiměřenost v síle emoční odezvy
- **perservace – dva póly:**
 - ◁ **primarita** – impulzivita, extravertovanost
 - ▷ **sekundarita** – delší prožívání, pomalé rozhodování, introvertovanost

Kombinací došli k osmi typům:

1. **Apatik**. Neemotivní, neaktivní, sekundární – uzavřený, samotářský, věrný zvyklostem, nevůdčí typ, nepřesný, nespolečenský, neodvážný, nesnaživý, stačí si sám, chce klid.
2. **Cholerik**. Emotivní, aktivní, primární – optimistický, impulzivní, vůdcovský typ, praktický (někdy bez míry a vkusu), náladový – závisí na tom, jak se mu daří.
3. **Sentimentální**. Emotivní, neaktivní, sekundární – ctižádostivý, nároky zůstávají ve stavu přání, uzavřený, orientovaný na minulost, sebeanalyzující, nepohotový, nerozhodný, soucitný, chce jistotu a bezpečí.
4. **Amorfní**. Neemotivní, neaktivní, primární – přizpůsobivý, poddajný, podlehe svodu, afektovaný, nudí-li se vymýšlí co by provedl – malý intrikán, netečný k minulosti i budoucnosti, rozptýlený, citově mělký ale vyrovnaný, má rád pochvalu, samotář.
5. **Sangvinik**. Neemotivní, aktivní, primární – sebejistý, lehce se kontaktuje a přenáší přes nezdary, impulzivní, čínorodý, slabé city, ctižádostivý, sportovní typ, praktický, obsáhne velké množství látky, ale nestačí si ji osvojit.
6. **Vášnivý** (pasionovaný). Emotivní, aktivní, sekund. – ctižádost, stálé silné city, plány uskutečňuje, energie, city ovládá, práce vytrvalá a rovno., žije pro ideu, osamocený, dobrý pozorovatel, nepřístupný jiným názorům, vůdčí typ, přání podřizuje ideám.
7. **Nervózní**. Emotivní, neaktivní, primární – vznětlivý, vydrážditelný, kritický, náladový, bujná fantazie, v představách idealizuje, rychle vzplane, ale brzy obrací, nerozhodný, neklidný, pracovní zápal střídán dlouhou nečinností, nestálý v lásce, zájem o tajemno.
8. **Flegmatik**. Neemotivní, aktivní, sekundární – chladný, střízlivý, nálady vyrovnané, ovládá city, čínorodý, práce bez námahy (zdroj uspokojení), vytrvalý, od cíle se nedá odvrátit, rozvážný, trpělivý, dobrá paměť, zaostává v čin. a výkonech s okamžitou pozorností, záliba v abstraktních systémech, zásadně dodržuje pravidla.

Teorie temperamentových bloků

- Chess, Thomas, Buss
- temperamentové dimenze jsou vrozené, výzkum začali u ročních dětí na základě jejich chování
- při narození existuje **devět stavebních bloků**, které se diferencují v průběhu života (Úroveň a rozsah motorické aktivity, Rytmus a pravidelnost funkcí, Vyhýbání nebo přijímání nových osob, objektů, Adaptabilita na nové prostředí, Práh vnímavosti, Intenzita, energetická úroveň odpovědi, Obecná nálada dítěte, Rozptýlenost, Rozpětí pozornosti)
- dítě se nějak vrozeně chová – to ovlivňuje odezvu u rodičů a zpětně upevňuje toto chování
- tři typy dětí:
 - **Vyrovnané dítěte** – charakteristická pozitivita, pozitivní emoční ladění, pravidelný biorytmus, mírná intenzita reakcí, adaptabilita, spí bez problémů, asi 40%
 - **Problémového dítěte** – záporné ladění, neprav. biorytmus, vysoká intenzita reakcí, neadaptabilita, rozmrzelost, 10%
 - **Pasivního dítěte** – apatie, mírná mrzutost, delší přízp., intenzita není příliš vysoká, sklon k pravidelnosti
- výzkum opakován u stejných dětí po 10.ti letech, zjištěna vysoká korelace vlastností a funkcí
- mínus: temperamentové bloky nebyly ověřeny faktorováním a není důkaz, že tyto bloky sou opravdu vrozené

Pojetí bazální struktury psychické autoregulace

= integrovaná slitina vrozených a osvojených strategií, jimiž se subjekt v procesu své reálné životní praxe dynamicky vyrovnává s různorodými variantami situačních komplexů

= subjektivně příznačná rovina kvality pohotovosti k určité formě či způsobům interakcí s prostředím

= jedna ze základních osobnostních substruktur, kterou lze dát do vztahu s některými koncepcemi temperamentu

- schválně neuzívá pojmu temperament pro jeho „zprofanovaný“ význam
- **povahové vlastnosti** = vnitřně specificky strukturovaný komplex, ke slitině čtyř na sobě nezávislých komponent (kognitivní, emocionální, regulační, adjustační) do subjektivně příznačného profilu psychické integrovanosti
- někdy také ozn. „struktura psychické variabilnosti“ - ve všech komponentách rozhodujících o úrovni integrovanosti se specifickým způsobem prosazuje dynamický aspekt
 - do každé komponenty se prosazují faktory vyššího řádu e dvou aspektech – 1. psychické spontaneity (vzrušivost, rychlost, intenzita) a 2. motorické hybnosti

integrovanost osobnosti je určena:

- kognitivní variabilnost
 - týká se kognitivních funkcí, postihování a zpracování komplexu situačních proměnných
 - vysoká variabilita – tendence ke změně, k kvantitě, dynamice a proměnlivosti intenzivních vnějších podnětů při jejich zpracování
 - invariabilita – tendence k interakcím se stabilním prostředím, kog. chudým pro dynamické postihování a spravování situace
- emocionální variabilnost
 - prožívání interakcí s prostředím a situační změny
 - dynamika emocí a důsledky v oblasti kognitivní a konativní
 - variabilita – výrazná em. vzrušivost, citlivost, rychlé nabuzení, vzplanutí, ...
 - invariabilita – citová stálost, nízká citlivost, snížená emotivita, emocionální chudost
- regulační variabilnost
 - týká se mechanismů, forem a způsobů spouštění a ovládní regulujících funkcí konativní modalit autoregulace
 - vysoká variabilita – nízké sebeovládání, zkratkovitost, bezprostřednost, malá korigovanost
 - invariabilita – interakční rigidita, dbání a na důsledky
- adjustační variabilnost
 - týká se vpravování se do nových podmínek a činností
 - variabilita – pohotovost se přizpůsobit, snaha začlenit se do nového
 - invariabilita – adjustační rigidita, konzervativní, ...

= u každého jedince se tyto komponenty sjednocují v různých relacích = rozhoduje to pak o bazální úrovni a dynamice psychické integrovanosti osobnosti

Varianty A

- klidné, psychicky vyrovnané osobnostní profily
- spojení emocionální stability (EM-) a regulovanost (RE-)
- adaptační přizpůsobivost (AD+)
 - A1 profil adaptativní osobnosti (KO+) = dynamická interakce, schopnost zpracovávat bohaté podnětové situace, dynamické zpracování stresu
 - A2 profil odolné, stabilní osobnosti (KO-) = resistance na nové, stabilní interakce, emoční stálost, vyrovnávání se aktivně s novým
- adaptační rigidita (AD-)
 - A3 cílesměrná osobnost (KO+) = vyžadující a sebezprosazující se typ
 - A4 rigidní, stažená osobnost (KO-) = obtížně ovlivnitelné postoje, uzavřenost do sebe

Varianty B

- vzrušivé, spontánní typy, snadná psychická nabuditelnost
- vysoká emotivita (EM+) a spontánní reaktivita (RE+)
- v podstatě protiklady A
- adaptační přizpůsobivost (AD+)
 - B1 osobnost hybná, nevázaná (KO+) = bohém, exhibicionista, vysoká konance, opak A4
 - B2 osobnost impulzivně se podřizující situačním tlakům (KO-) = obtížná orientace, bezprostřední rce., submisivní interakce, opak A3
- adaptační rigidita (AD-)
 - B3 vznětlivá osobnost (KO+) = vyhledává dynamiku, prosazování svých motivací, dominance, opak A2
 - B4 neregulovaná impulzivní osobnost (KO-) = bezprostřední uvolňování napětí, nízká schopnost postihovat a zpracovávat situace, tendence ke zkratkovitosti, opak A1

Varianty C

- prožívající, utlumené typy, snížená motorická hybnost
- vysoká emocionální citlivost (EM+) a anticipační regulativní chování, zbržděná odezva (RE-)
- adjustační přizpůsobivost (AD+)
 - C1 osobnost předvídavého typu (KO+) = postihuje, prožívá aktuální změny, zvědomuje si důsledky a snaží se najít východiska k včasnému přizpůsobení
 - C2 obezřetná, opatrná osobnost (KO-) = nechce „narážet“, vyhnout se konfliktům, stresu
- adjustativní rigidita (AD-)
 - C3 úzkostná osobnost (KO+) = vnímá situační aspekty a kontexty hlavně z hlediska možných důsledků, až moc
 - C4 osobnost depresivního typu (KO-) = sklon k depresivním prožitkům

Varianta D

- profily reaktivních, dynamických osobnostních struktur, vystupuje motorická hybnost
- emocionální nestabilita (EM-) a neregulovanost (RE+), protiklady C
- adjustační přizpůsobivost (AD+)
 - D1 osobnost situačně improvizujícího typu (KO+) = pohotový vhled do kontextů spojený s bezprostředností, improvizující, tvořivý, opak C4
 - D2 osobnost pragmatického typu (KO-) = řešitelský, reálně orientovaný typ, opak C3
- adjustační rigidita (AD-)
 - D3 prosazující se osobnost (KO+) = tendence aktivně vyhledávat možnosti k uspokojení aspirací, touha vyniknout, seberealizovat se, prosadit já, opak C2
 - D4 osobnost invariabilního typu (KO-) = vyhraněná podoba aktivit, sociální exhibicionismus, neschopnost volit situaci, opak C1

PZN: podrobnosti o výzkumech a ustanovení typů str. 66-70